
Antwoorden	Deel-scores
------------	-------------

■ Opgave 2 Macht en Straf

Maximumscore 4

- 9 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- uitleg van de manier waarop Canetti het zwijgen in verband brengt met macht: zwijgen als middel met een voordeel (jezelf niet blootgeven) en een nadeel (gevaarlijker lijken, hetgeen kan leiden tot marteling) 2
  - uitleg van het verschil tussen Canetti's opvatting over het zwijgen en het zwijgen bij de 'omertà': de omertà kent in tegenstelling tot Canetti's opvatting over het zwijgen geen voordeel, het is slechts negatief, niet-zwijgen zal dodelijk blijken 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het zwijgen kent voor- en nadelen; aan de ene kant geef je jezelf niet bloot, aan de andere kant lijkt je gevaarlijker dan je bent. Dit kan leiden tot pijnlijke ondervraging of marteling 2
- De 'omertà' of zwijgplicht bij de maffia is een zwijgplicht ten opzichte van justitiële autoriteiten gebaseerd op de angst voor de represailles van de maffia. Van voordelen is geen sprake, zoals in de formulering bij Canetti wel geldt. Het is slechts negatief: niet-zwijgen of praten zal dodelijk blijken 2

Maximumscore 4

- 10 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- uitleg van de negatieve (vernietigende) macht waarvan sprake is in de peststad: een controlerend apparaat, gericht tegen een dodelijke ziekte; een dodelijke dreiging tegenover een dodelijke ziekte 2
  - uitleg van de positieve (producerende) macht waarvan sprake is in de panoptische instelling: een controlerend apparaat, versterkend en organiserend, zorgt voor groei van maatschappelijke krachten 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- De macht in de vorm van een controlerend apparaat keert zich hier tegen het uitzonderlijk kwaad van de pestziekte. De macht verlamt het maatschappelijk leven volkomen 2
- Het panopticum heeft een versterkende rol. Het organiseert de macht, het maakt haar economischer en effectiever omwille van het heil van een bedreigde samenleving en de groei van maatschappelijke krachten als de productie, verbreiding van het onderwijs en verheffing van de publieke moraal 2

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden

Deel-
scores

Maximumscore 6

11 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- uitleg van drie van de volgende disciplinerende beginselen die werkzaam zijn bij de panoptische opsluiting: zichtbaarheid, individualisering, afzondering, het verrichten van arbeid, controle van het eigen mechanisme 3
- een beargumenteerd standpunt aan de hand van de elementen of beginselen over de vraag in hoeverre taakstraf of dienstverlening afwijkt van de opsluiting in een panoptische strafinrichting 3

voorbeeld van een goed antwoord:

- drie van de volgende elementen of beginselen: 3

- Zichtbaarheid is een centraal gegeven in de architectuur van een panoptische gevangenis. De gevangene kan niet te weten komen of hij wordt gadeslagen en voelt zich dus voortdurend bekeken.
- Individualisering betekent dat de gevangene een straf krijgt die in relatie staat tot het delict dat hij heeft gepleegd.
- Afzondering: van anderen geïsoleerd en op zichzelf teruggeworpen worden. Dit in de hoop dat hij tot (disciplinerende) inkeer komt.
- Het verrichten van arbeid: door te werken wordt het karakter van de gevangene geresocialiseerd, gerehabiliteerd en uiteindelijk gedisciplineerd.
- Controle van het eigen mechanisme: de gevangene heeft permanent het idee vanuit de centrale toren bespied te worden. Hierdoor komt hij tot een gedwongen controle over zichzelf hetgeen leidt tot normalisering en disciplinerend.

- drie van de volgende uitgewerkte kenmerken: 3

- Ook buiten de muren moet er immers volgens vaste afspraken *arbeid worden verricht*.
- Dit werk zal in openheid en *zichtbaarheid* verricht worden.
- Daarnaast wordt voor iedere gevangene apart vastgesteld wat zijn vervangende straf is en onder welke voorwaarden die zal moeten worden ondergaan (*individualisering*).
- Het enige verschil is dat er bij de taakstraf geen sprake is van een expliciete afzondering in een cel. Toch wordt ook de taakgestrafte op zichzelf teruggeworpen en geïsoleerd van andere (taak-) gestraften (*afzondering*).
- Ook kent dit systeem een verregaande *controle van het eigen mechanisme*: op de plek immers waar het werk verricht wordt (bijvoorbeeld een ziekenhuis) staat de taakgestrafte voortdurend onder controle van functionarissen van de betreffende instelling. Hij zal hierdoor komen tot een genormaliseerd en gedisciplineerd gedrag.

- Op grond van deze kenmerken van de straf in een panoptische gevangenis vind ik niet dat de taakstraf in wezen afwijkt 0

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
12 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een weergave van de eigen opvatting over de relatie tussen macht en recht	<u>2</u>
• een beargumenteerd standpunt over de vraag of macht in een samenleving mogelijk is zonder een rechtssysteem dat is gebaseerd op vrijheidsstraffen	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Net als Foucault zie ik macht veel breder dan alleen maar politiek. Macht ligt ook in het lichamelijke en in het spreken. Via de taal kunnen onderscheidingen gemaakt worden, waardoor de ene groep boven de andere kan worden gesteld. Daarom is het van belang om in een samenleving via een rechtssysteem de bescherming van individuen en zwakke (onderliggende) groepen te verankeren. Recht als zodanig zie ik dus als een manier om macht te reguleren en te beperken	<u>2</u>
• Gezien de aard van de mens, zoals die is gebleken uit de geschiedenis en actuele gebeurtenissen, denk ik niet dat het mogelijk is om in het rechtssysteem van de vrijheidsstraf af te komen. Domweg omdat er tot op heden geen alternatief is om de maatschappij te beschermen tegen ernstige delinquenten. Ook al zal een vrijheidsstraf voor deze groep niet leiden tot gedragsverbetering of resocialisatie, toch is het beter om ze op te sluiten ter bescherming van de maatschappij. Dit voorkomt onrust, maar ook een maatschappelijke reactie in de zin van eigenrichting	<u>2</u>
<i>Opmerking</i> <i>Als tweede deelantwoord kan een beargumenteerde bevestiging ook goed gerekend worden.</i>	
Maximumscore 4	
13 ☐ Een goed antwoord bevat het verschil tussen de relationele kenmerken van het machtsbegrip bij Hobbes en het relationele karakter van disciplinerende macht bij Foucault	<u>4</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Zoals gezegd is macht bij Hobbes relationeel voor zover het altijd gaat om een verhouding tussen eigen middelen en uitwendige belemmeringen en voor zover de effectiviteit van mijn macht gerelateerd is aan de wijze waarop anderen mijn macht waarderen. Dit geldt voor alle eer en eretekens. Relaties zijn dus altijd interpersoonlijk of interindividueel. Bij politieke macht ligt de macht altijd hiërarchisch en wettelijk vast en is daarom altijd een vaste invloed van de machthebber	<u>2</u>
• Bij Foucault is disciplinerende macht altijd relationeel. Hij sluit hiërarchische macht juist uit omdat macht wordt gezien als een netwerk van verhoudingen en dynamiek. De aard van de relatie is niet interpersoonlijk, zoals bij Hobbes, maar anoniem; het gaat om macht van het systeem. Individuen of subjecten met hun eigen macht en rede, waar Hobbes dus van uitgaat, zijn bij hem 'slechts' effecten van het machtsnetwerk	<u>2</u>

Eindexamen filosofie havo 2003-I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 5	
14 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een beschrijving van de opzet en indeling van de school	<u>1</u>
• een beschrijving van de opzet en indeling van het panopticum	<u>1</u>
• twee overeenkomsten tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum	<u>2</u>
• een verschil tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• een beschrijving van de opzet en indeling van de school: opzet in klaslokalen, de gang en centraal gesitueerde kamers met de functie van toezicht en controle: het personeel boven de ingang	<u>1</u>
• een beschrijving van de opzet en indeling van het panopticum: de ronde vorm van het gebouw, de cellen liggen rond een middelpunt van waaruit alle cellen gezien kunnen worden	<u>1</u>
Twee van de volgende overeenkomsten tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum	<u>2</u>
• de planmatige opzet gericht op controle	
• de controle die gehandhaafd kan worden door slechts enkele personen	
• het disciplinerend regime dat de gevangenen en leerlingen ondergaan: gericht op de ontwikkeling van gewenst gedrag	
Bijvoorbeeld het volgende verschil tussen de opzet en indeling van de school en het panopticum:	
• in het panopticum is sprake van controle vanuit één centrale toren, van waaruit een bewaker alles kan overzien. In de school daarentegen ontbreekt zo'n dominant punt, er zijn meerdere controlepunten: verdieping, gang of lokaal	<u>1</u>
Maximumscore 2	
15 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• benoeming en uitleg van de opvatting waarvan in de strip sprake is: gedrag wordt bepaald door een bepaald type omgeving; cultuur heerst over natuur	<u>1</u>
• uitleg van de mate waarin het standpunt van Foucault over disciplinerende macht in deze opvatting is te herkennen: omgevingsfactoren zijn bepalend voor het gedrag en hebben een disciplinerende functie	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• kinderen die naar een crèche gaan, zullen agressief gedrag vertonen. De omstandigheden in de crèche zijn kennelijk bepalend. Vervolgens wordt hierop voortgebouwd door de vader die stelt dat in de nieuwe omgeving van de kostschool dit gedrag wel weer zal worden afgeleerd. Omgevingsfactoren (cultuur) creëren dus een bepaald gedragstype en veel invloed heeft het individu er kennelijk niet op	<u>1</u>
• Foucault stelt nadrukkelijk dat ons gedrag niet vrij is, maar bepaald wordt door omgevingsfactoren. Deze zijn in de hedendaagse maatschappij zodanig dat ze diverse normaliserende en disciplinerende gedragingen oproepen. Dat gebeurt op verschillende niveaus: politiek, wetenschappelijk, economisch en pedagogisch. Het stripverhaal geeft dus eigenlijk de opvatting van Foucault goed weer	<u>1</u>